

BENE KRISZTIÁN

**BEVEZETÉS A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ ALATTI
FRANCIA-MAGYAR KATONAI KAPCSOLATOK
TÖRTÉNETÉBE¹**

A második világháborús francia részvétel iránt érdeklődő magyar olvasók nincsenek könnyű helyzetben, mivel a történetírás nem kényezteti el őket túl sok, a témának szentelt könyvvel. Az idegen nyelvekben járatosak valamivel jobb eséllyel láthatnak neki a keresésnek, de még a világnyelvek ismeretében sem kecsgetti őket jelentős siker. Ennek egyik nyilvánvaló és gyakran idézett oka, hogy Franciaország háborús szerepvállalása majdnem kizárólag egy 1940-ben derekán megvívott gyors és megalázó vereséggel végződő hadjáratra korlátozódott, melyet követően szinte egyáltalán nem beszélhetünk katonai tevékenységről. Ugyan e kép nagyon leegyszerűsítő, de alapvetően nem áll messze az igazságtól, hiszen korábbi szerepéhez képest Franciaország csupán jelképes erővel képviseltette magát ezt követően a háború eseményekben, elsősorban De Gaulle tábornok Szabad Franciaország mozgalma révén. Ugyanakkor azt is fontos hozzátennünk, hogy a fenti tényekből kifolyólag még a francia történetírás sem szentelt kiemelt figyelmet a háború alatti eseményeknek, még kevésbé a francia alakulatok küzdelmeinek, így a mai napig számos felfedezetlen területtel találkozunk a korszak vizsgálata során.

Ezek közül méltán tarthatnak számot érdeklődésre hazánkban a francia-magyar katonai kapcsolatok, amelyekkel ezidáig csupán érintőlegesen foglalkoztak a történészek.² Ennek logikus magyarázatoként kíváncsok, hogy a két ország

¹ A tanulmány a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíjának támogatásával készült.

² Lásd BAJOMI 1984; KOMJÁT-PÉCSI 1973; LAGZI 2016.

sem a harcmezőn, sem pedig a szövetségeseik sorában nem találkozott a másikkal a konfliktus folyamán, ezért ezek a kapcsolatok gyakorlatilag nem is léteztek. A helyzet azonban az, hogy a fenti ténymegállapítás (rész)igazsága ellenére mégis fennálltak ilyen kapcsolatok, ráadásul meglehetősen változatos formában, kiterjedt földrajzi zónákat érintve és viszonylag hosszú időn keresztül.

Ebből kifolyólag jelen tanulmányban arra teszünk kísérletet, hogy a témakörben végzett kutatásaink jelenlegi állása alapján átfogó képet adjunk arról, hogy milyen természetűek voltak ezek a kapcsolatok, milyen formában léteztek, kiket érintettek, mikor, hol és milyen eredménnyel kötötték össze a két országot. Sok esetben még további munkára van szükség ahhoz, hogy pontos adatokat adhassunk közre, de bízunk benne, hogy a következő oldalakon sikerül felvázolni a vizsgált téma legfontosabb sarokköveit, ami lehetővé teszi a meglévő és a jövőben megszerzett adatok logikus rendszerezését és jól felépített struktúrába rendezését egy önálló monográfia keretein belül.

A kapcsolatok jellemzői

Franciaország és Magyarország viszonya meglehetősen ellentmondásos volt az 1930-as és 1940-es évek fordulóján. Kulturális szempontból virágzó kapcsolatok álltak fent a két ország között, amelyek mind az oktatásban, mind a kultúrafogyasztásban megfigyelhetők voltak.³ Ugyanakkor a két állam egymással szembenálló szövetségi rendszerek mellett kötelezte el magát, ezért politikailag elvi síkon fokozatosan szembekerültek egymással. Ennek ellenére ez az elvi konfrontáció nem alakult át nyílt konfliktussá, aminek egyszerű oka volt: mire Magyarország belépett a háborúba 1941 nyarán a tengelyhatalmak oldalán, addigra Franciaország az 1940 júniusában megkötött fegyverszüneti megállapodás következtében már régen nem volt a hadviselő felek között. Ennek következtében a két állam között

³ Lásd például BARTHA-KOVÁCS 2001 és BARTHA-KOVÁCS 2004.

nem állt fenn hadiállapot,⁴ így viszonyukat legjobban a semlegesség kifejezés írja le, amit paradox módon rokonszenv fűszerezett,⁵ hiszen mindkét ország élén veterán katonák álltak, akik saját meggyőződésük szerint igyekeztek az általuk legjobbnak tartott irányba kormányozni az irányításuk alatt álló államalakulatokat. Minden bizonnyal ez is hozzájárult ahhoz, hogy az 1930-as években intenzívebbé váló kulturális kapcsolatok⁶ továbbra is magas szinten maradtak, igen nagy számban jelentek meg magyarra fordított francia művek, a magyar sajtó pedig együttérzéssel számolt be a Franciaországot sújtó nehézségekről.⁷

A fentiekből kifolyólag magától értetődő módon nem kerülhetett sor a két ország közötti hivatalos katonai együttműködésre, tehát a katonai jellegű kapcsolatok nem hivatalos úton, államközi kapcsolatok formájában valósultak meg. Mint látni fogjuk a következő oldalakon, az együttműködésre mégis számos esetben sor került, amelyek alapvetően két módon következtek be: vagy csupán az egyik állam került kapcsolatba a másik országból származó katonákkal, akikkel valamilyen megállapodás alapján együttműködött, vagy pedig állami szervek egyáltalán nem voltak érintettek a kooperációban, tehát mindkét fél részéről olyan alakulatok és személyek voltak érintettek, akik hivatalosan nem képviselték országukat.

A részletes bemutatás előtt tekintsük át röviden, hogy melyek voltak azok az esetek, amikor ilyen együttműködésen alapuló kapcsolatok létrejöttek. Elsőként kell említenünk az 1939-40 folyamán a francia hadseregben szolgálatot vállaló több ezer magyar önkéntest, akik új hazájuk védelmében fegyvert fogtak.⁸ Bár a hivatalos francia szervek illegitimnek tekintették a

⁴ HOREL 2013, 11. o.

⁵ LANNURIEN 1984, 74. o.

⁶ ROMSICS 1989, 193-199. o.

⁷ MÜLLER 2005, 270-272. o.

⁸ MS. UEVACJ-EA. MDLX-1 – MDLX-18. Listes nominatives des volontaires étrangers engagés à servir la France entre le 1er septembre 1939 et le 25 juin 1940.

szervezetet, fontos beszélni a Szabad Francia Erők soraiban harcoló magyarokról is, akik a De Gaulle oldalán a harc folytatását választották a francia fegyverszünet megkötése után.⁹ Ezzel párhuzamosan igen jelentős számban találunk magyar állampolgárokat a Franciaország területén megszerveződő Ellenállás soraiban, akik ugyanígy döntöttek.¹⁰ Ugyanez idő alatt Magyarország viszonylag nagy számban fogadott be német fogolytáborokból menekült francia katonákat, akiket hivatalosan internált, valójában annyira szabadon mozoghattak, hogy egy részük aktív szerepet vállalt a környező országok partizánharcaiban is.¹¹ Végül, de nem utolsósorban meg kell említeni a német fegyveres erők kötelékében harcoló francia állampolgárokat is, akik többéves szolgálatuk során számos esetben harcoltak együtt magyar alakulatokkal a keleti hadszíntéren, sőt még Magyarországon is bevetették őket.¹²

Bár a vizsgált jelenségben közvetlenül érintettek száma a legoptimistább becslések szerint sem haladta meg a néhány ezer főt, ebből kifolyólag érdemi befolyást sem gyakoroltak a háború menetére,¹³ a három kontinenst (Európát, Afrikát és Ázsiát) is érintő együttműködés mégis érdekes fejezetét alkotja mind a világháború hadtörténelmének, mind pedig a francia-magyar kapcsolatok történetének.

A francia hadsereg magyar önkéntesei az 1940-es franciaországi hadjáratban

A 20. század első évtizedeiben sokan döntöttek úgy Magyarországon, hogy gazdasági vagy politikai okokból külföldre emig-

⁹ FCDG. Les Membres des Forces françaises libres (18 juin 1940 - 31 juillet 1943). Liste-FFL.

¹⁰ PÉCSI 1968, 48-75. o.

¹¹ ROOS 1984, 96-109. o.

¹² Lásd részletesebben BENE 2015, 83-109. o.

¹³ Összevetésképpen a francia fegyveres erők a háború elején 4,5 millió főt állítottak csatasorba. Gamelin 1946, 141. o.

ráltnak. E kivándorlási hullámoknak a döntő többsége a gazdaságilag legfejlettebb államokat célozta meg, amelyeknek jelentős mennyiségű munkaerőre volt szükségük, így viszonylag jó életkörülményeket tudtak biztosítani a bevándorlóknak. Bár Franciaország nem tartozott a magyar kivándorlók elsődleges célpontjai közé, elsősorban az első világháborút követő átmeneti időszak politikai feszültségei miatt sokan választották új hazájuknak, őket pedig a gazdasági válság kirobbanása után mások is követték. Ennek következtében az 1930-as évek végén a franciaországi magyar diaszpóra létszáma már legalább 30 ezer főre tehető, de egyes becslések szerint az 50 ezres létszám sem tekinthető eltúlzottnak.¹⁴ Ez az elsősorban munkásokból álló és nagyjából baloldali eszméket valló magyar közösség, amely főképp az ország északi részén és a főváros körül elhelyezkedő ipari központokban telepedett le,¹⁵ lelkesen támogatta Franciaország hadba lépését 1939-ben, és számos tagja jelentkezett önként a francia hadseregbe (illetve a már állampolgárságot nyertek megkapták a bevonulási parancsot).¹⁶ A vonatkozó levéltári anyagban végzett kutatás alapján a magyar állampolgárságú és/vagy nemzetiségű önkéntesek létszáma 1.572 főre tehető. Ugyanakkor ezt a számot még legalább 96 fővel lehet kiegészíteni, ha ideszámítjuk a más állampolgárságú (román, csehszlovák, jugoszláv stb.), de egyértelműen magyar nevű és így magyar nemzetiségű személyeket is. Utóbbiak száma ennél valószínűleg jóval magasabb (akár több száz főre is tehető), de más rendelkezésre álló forrás híján beazonosításuk jelenleg még nem kivitelezhető.¹⁷

Mivel az 1930-as évek végén igen nagy számban érkeztek Európa többi országából a fasizmus elől menekülő emberek Franciaországba, a háború kitörése után a francia vezetés joggal számított rá, hogy köztük nagy számban lesznek olyan fiatal

¹⁴ JANICAUD 2009, 131-132. o.

¹⁵ PÉCSI 1980, 249. o.

¹⁶ FILYÓ 1986, 52-53. o.

¹⁷ MS. UEVACJ-EA. MDLX-1 - MDLX-18. Listes nominatives des volontaires étrangers engagés à servir la France entre le 1er septembre 1939 et le 25 juin 1940.

férfiak, akik hajlandóak a francia hadsereg kötelékében harcolni a német hadsereg ellen. Ennek megfelelően már 1939 szeptemberében megkezdődött a háború időtartamára jelentkező önkéntesek fogadásának megszervezése, hogy a lehető leghamarabb harcra kész alakulatok kötelékében teljesíthessenek szolgálatot.¹⁸ A rendkívül nagy számban érkező lengyel és csehszlovák állampolgárokat az emigráns kormányokkal kötött megállapodás értelmében a nemzeti alapon szerveződő hadseregek fennhatósága alá helyezték, így ők viszonylag kis számban képviseltették magukat a külföldi önkénteseket befogadó Idegenlégió soraiban.¹⁹ A francia hadvezetés magas harcértékű alakulatokat kívánt létrehozni a külföldi emberanyag felhasználásával, ezért az a döntés született, hogy az új egységeket a meglévő aktív és tartalékos idegenlégiós személyi állomány köré szervezik. Az eredeti elképzelések szerint önálló ezredek kívántak felállítani, amelyekben 2.000 aktív légiós mellé 500 tartalékos és 500 újoncot osztanak be.²⁰ E koncepció tette lehetővé, hogy a jó kiképzéssel és harci tapasztalattal rendelkező légiósok szakértelmét ötvözzék az újonnan jelentkezők lelkesedésével. Paradox módon az önkéntesek nagy száma akadályozta meg, hogy kizárólag a fenti ideális összetételű alakulatok jöjjenek létre, ugyanis a háború időtartamára jelentkezők száma bőven felülmúlta a rendelkezésre álló veteránokét, így hamar nyilvánvalóvá vált, hogy önálló, légiós keménymag nélküli ezredek felállítása is szükséges.²¹

Az önkéntesek részvételével felállított első két alakulat a 11. és 12. idegenlégiós ezred volt, amelyeket még teljes mértékben a fenti elvek szem előtt tartásával szerveztek meg 1939-1940 fordulóján, így e 3.000 fős ezredekben a frissen jelentkezettek aránya még a 20 %-ot sem érte el.²² Mivel a két egység története szorosan összefonódott, ezért rövid fennállásuk alatti tevékenységük nagyon hasonlóan alakult. Az új légiósok kiképzésének

¹⁸ PORCH 1994, 510-514. o.

¹⁹ COMOR 2007, 30. o.

²⁰ SHD GR 34 N 316. Fiches de renseignements novembre 1939 - août 1940.

²¹ MONTAGNON 1999, 213-214. o.

²² MAHUAULT 2013, 271. o.

befejezése után a két ezredet 1940 tavaszán Franciaország északkeleti régiójába irányították, hogy közreműködjenek a várható német támadás visszaverésében. Mikor a régóta várt támadás a nem várt helyen és módon indult meg, az összezavarodott francia parancsnokság a frontvonalon kialakult rések betömésére vetette be a légiós ezredeket is, amelyek május és június folyamán heves védelmi harcokat folytattak a német csapatok ellen. Bár helytállással kivívták feletteseik elismerését (és utólag ki is tüntették az alakulatokat), a reménytelen küzdelem során létszámuk 70-80 %-át elveszítették, és a túlélők jelentős része is német hadifogságba került.²³ Azon kevesek számára, akik elkerülték mind a halált, mind a fogságot, a háború (egyelőre) véget ért: az aktív légiósokat visszaszállították Észak-Afrikába, a háború időtartamára jelentkezőket pedig a fegyverszünet megkötése után leszerelték, amennyiben nem kérték, hogy hagyományos ötéves szerződéssel az Idegenlégióban maradhassanak.²⁴

Mivel a háború időtartalmára katonai szolgálatot vállaló önkéntesek száma bőven meghaladta a 10.000 főt, szükségessé vált kizárólag az ő részvételükkel megszervezett alakulatok felállítása is. Ebből kifolyólag 1939 őszétől a Dél-Franciaországban található barcarès-i táborban megkezdődött három egység felállítása, amelyeket kezdetben 1., 2. és 3., később pedig 21., 22. és 23. külföldi önkéntes menetzrednek neveztek el.²⁵ Noha az alakulatok hadműveleti naplójának megsemmisülése miatt a személyi összetételre vonatkozó pontos adatok nem állnak rendelkezésre, azt egyértelműen megállapíthatjuk, hogy a jelentkezők mintegy 30 %-a köztársasági eszméket valló emigráns spanyol volt, 20 %-uk pedig Közép- és Kelet-Európából Franciaországba menekülő zsidó. Össességében több mint 50 különböző nemzet tagjai képviselték magukat az önkéntesek között.²⁶

²³ GR 34 N 316. 11e R.E.I. Journal de marche 1939-1940.; GR 34 N 317. 12e R.E.I. Journal de marche et opérations.

²⁴ GR 34 N 317. 12e R.E.I. Extrait du journal de marche et opérations du régiment, 12. o.

²⁵ COMOR 2013, 752.

²⁶ MAHUAULT 2013, 270-272. o.

Átlagos életkoruk 25 és 30 év közé esett, tehát a hagyományos katonai rendszerben tartalékosnak számítottak, azonban önkéntesként maguk választották a katonai szolgálatot és nagy lelkesedéssel vetették bele magukat a kiképzésbe.²⁷ Utóbbira szükségük is volt, mivel a nekik juttatott felszerelés rendkívül hiányos és gyakran elhasznált volt, ami nem könnyítette meg sem a kiképzést, sem az azt követő szolgálatot.²⁸ A három ezredet 1940 májusában szintén az ország északkeleti régiójába helyezték át, ahol azonnal harcba is vetették őket az előretörő német hadoszlopok ellen. Noha az egységek a végsőkig kitartottak, ugyanaz a sors várt rájuk, mint a két „reguláris” idegenlégiós ezredre: veszteségteljes harcok után a túlélők megadták magukat a német túlerőnek és megkezdték útjukat a német hadifogolytáborok felé.²⁹

A Szabad Francia Erők magyar tagjai

A Szabad Franciaország mozgalomban aktív szerepet vállalók számával kapcsolatban komoly nézeteltérések alakultak ki a francia történelemszociológiában. Az első számok a Katonai Levéltárban (*Service historique de la Défense*) dolgozó Echtegoyen őrnagy nevéhez fűződnek, aki az 1950-es évek elején a jelentkezési lapok összesítése alapján állapította meg a mozgalomban tevékenykedők létszámát. Az ő számításai alapján 1943. július 31-én 50.878 fő szolgált a Szabad Francia Erőkben, valamint 2.000 fő esett el, illetve 1.200 fő esett fogságba,³⁰ így az összlétszám 54.100 főre tehető. Ugyanakkor Chaline admirális kutatásai szerint a haditengerészet tagjainak száma elérte a hétezeret,

²⁷ COMOR 2007, 31-32. o.

²⁸ UEVACJ-EA 1955, 24. o.

²⁹ PORCH 1994, 529-532. o.

³⁰ AN 72 AJ 238. L'origine du recrutement et des motivations des Forces françaises libres, 12.

a kereskedelmi tengerészetben szolgálóké pedig a háromezret,³¹ ami legalább 5.000 fővel felfelé módosítja az összlétszámot. Ehhez képest Henri Ecohard kutatásai – aki újból átvizsgálta és ellenőrizte a számítások alapját adó jelentkezési lapokat – új megvilágításba helyezték a kérdést. Nála 52.200 szabad francia található, de alapvetően más eloszlásban, mint korábban: csupán 24.200 fő található a szárazföldi csapatoknál és 3.255 a légierőnél, ellenben 12.500 fő a haditengerészetnél és 5.700 fő a BCRA-hoz³² kötődő ellenállási mozgalmaknál.³³ Az ellentmondást Jean-François Muracciole úgy oldotta fel, hogy véleménye szerint a gyarmati egységek tagjainak többségével – mivel alakulatként csatlakoztak – nem írtak alá jelentkezési lapot, így a fenti összlétszámhoz hozzá kell adni még körülbelül 15.000 gyarmati katonát, valamint a Szabad Franciaország külföldi bizottságaiban tevékenykedő mintegy 3.000 főt. Ennek alapján a szabad franciák összlétszáma nagyjából 70.000 főre tehető.³⁴ Ugyanakkor nem szabad szem elől téveszteni azt a tényt sem, hogy ennek a létszámnak csupán nagyjából a fele (körülbelül 40.000 fő) volt francia állampolgár, a többiek elsősorban a gyarmati csapatok – francia állampolgársággal nem rendelkező – tagjai és külföldiek voltak.

Számunkra nyilván az utóbbiak a legérdekesebbek, mivel köztük találjuk a magyar származású önkénteseket is. Az ő létszámukkal kapcsolatban teljes a konszenzus: hozzávetőlegesen 3.000 külföldi vállalt szolgálatot a Szabad Francia Erők kötelékén belül, akik mintegy 50 különböző országból származtak.³⁵ A legnépesebb kontingenst (480 főt) a spanyolok adták, akiket a lengyelek (270 fő), a belgák (265 fő) és a németek (185 fő) követtek. Az első tíz nemzet soraiban hivatalosan ezidáig nem szerepeltek magyarok,³⁶ azonban a jelentkezési lapok alapos

³¹ CHALINE 1995, 74.

³² A Szabad Franciaország titkosszolgálata.

³³ FCDG. Les Membres des Forces françaises libres (18 juin 1940 - 31 juillet 1943). Liste-FFL, Liste-FNFL.; BROCHE-MURACCIOLE 2010, 617.

³⁴ MURACCIOLE 2009, 36-37.

³⁵ CRÉMIEUX-BRILHAC 2013, 708. o.

³⁶ BROCHE-MURACCIOLE 2010, 554-555. o.

vizsgálata megváltoztatja ezt a korábban kialakított képet. A rendelkezésre álló adatok elemzése alapján megállapítható, hogy a mozgalom önkéntesei közül 142 fő volt magyar nemzetiségű vagy magyarországi születésű.³⁷ amivel a Szabad Francia Erők külföldi tagjainak közel 4 %-át adják és ezzel a hetedik pozíciót foglalják el.

A fenti adatokból az is kiderül, hogy ők alapvetően három különböző területen járultak hozzá a Szabad Franciaország háborús erőfeszítéseéhez. Döntő többségük a fegyveres alakulatokban teljesített szolgálatot, legnagyobb számban (a magyar önkéntesek közel 40 %-ával) az Idegenlégió soraiban voltak jelen, de ugyanígy megtaláljuk őket a többi szárazföldi egység (2. páncélososztály, 1. tüzérezred, csádi menetezred stb.) kötelékében is. A két másik hagyományos fegyvernemben kevésbé jelentős a magyar részvétel: a légierőnél csupán 5, a haditengerészetnél pedig mindössze 2 fő teljesített szolgálatot. Emellett a magyarok egy kisebb része az Ellenállás soraiban tevékenykedve csatlakozott a szabad francia mozgalomhoz. Végül meg kell említeni egy harmadik csoportot is, a Szabad Franciaország adminisztratív beosztású magyar tagjait, akik részben katonák, részben civilek voltak és a közigazgatásban, valamint az egészségügyi különítmények soraiban teljesítettek szolgálatot.³⁸

Logikusnak tűnne, hogy soraikban viszonylag nagy számban jelenjenek meg az 1939-40 folyamán az Idegenlégióhoz csatlakozott magyar önkéntesek. Azonban úgy tűnik, hogy a harcmezőn elszenvedett vereség annyira teljes volt, hogy nagyon kevesen éltek túl, illetve kerülték el a hadifogságot és folytatták a harcot, mivel az adatok összevetése után csupán 16 ilyen esetről tudunk.³⁹

A szabad francia önkéntesek csatlakozásának időpontjával kapcsolatban általában két meghatározó időszakot szoktak megemlíteni: 1940 nyarát és 1943 első felét. Előbbi a De Gaulle

³⁷ FCDG. Les Membres des Forces françaises libres (18 juin 1940 - 31 juillet 1943). Liste-FFL.; SHD GR 16 P. Dossiers individuels du bureau Résistance.

³⁸ Uo.

³⁹ MS. UEVACJ-EA. MDLX-1 - MDLX-18.; FCDG. Les Membres des Forces françaises libres (18 juin 1940 - 31 juillet 1943). Liste-FFL.

tábornok harc folytatására vonatkozó felhívását követő periódus volt, amikor megalakult a szabad francia politikai és katonai mozgalom. Ekkor került sor az egyéni csatlakozások (tehát a gyarmati területek átállását, mely tömeges belépésekkel járt, ide nem számítva) egyharmadára. 1943 első hat hónapjában a hadi helyzet szövetségesek számára kedvező alakulásából és az észak-afrikai francia területeken való szabad francia jelenlétből kifolyólag újból növekedni kezdett a jelentkezők száma, így havonta akár 2.500 fő is jelentkezett a mozgalom soraiba.⁴⁰ A magyar önkéntesekről ugyanakkor érdemes megemlíteni egy két másik időszakot is. Elsőként 1941 nyarát, a szíriai hadjárat utáni időszakot, amikor a Levantei Hadsereg kötelékéből a szabad franciák oldalára egyszerre több ezer katona állt át. Utóbbiak között jelentős számban voltak korábban az Idegenlégió 6. gyalogezredében szolgálatot teljesítő külföldiek is.⁴¹

A magyar csatlakozók átlagéletkorának vizsgálata során jelentős eltérésekkel találkozunk, hiszen a legidősebb jelentkező 1888-ban született, tehát már az ötvenes éveiben járt, a legfiatalabb pedig 1925-ben, vagyis még csupán 17 éves volt 1942-ben, amikor belépett a Szabad Francia Erők kötelékébe. A rendelkezésre álló születési adatok alapján a belépők átlagéletkora meghaladta a 30 évet, vagyis alapvetően nem fellelkesített fiatalok, hanem megfontolt felnőttek döntöttek úgy, hogy folytatják a küzdelmet a szövetségesek oldalán. Fontos megemlíteni, hogy nem kizárólag férfiakról volt szó, 5 hölgy is volt a magyar jelentkezők között.⁴² Társadalmi háttérükről csupán korábbi foglalkozásuk ad információt – amennyiben a rovatot kitöltötték. Ennek alapján túlsúlyban vannak a katonák,⁴³ őket követik

⁴⁰ CRÉMIEUX-BRILHAC 2013, 699-700. o.

⁴¹ MURACCIOLE 2009, 51. o.

⁴² Név szerint Mariette Anxionnaz, Judith Szabo, Louise Wewig, Rosette Szlekany és Rosette Szekany. Az utolsó két személy esetében a névhasonlóság esetében (a különböző, bár közeli születési dátumok és egyéb eltérő adatok ellenére) feltételezhetjük, hogy ugyanarról az egyénről van szó, így a magyar származású női jelentkezők száma valószínűleg négy volt.

⁴³ Bár ennek kapcsán érdemes megjegyezni, hogy ez az információ arra vonatkozik, hogy a Szabad Francia Erökhöz való csatlakozáskor katonaként tevékenykedett egy önkéntes, ez esetben főként az Idegenlégióban, nem pedig

a független értelmiségiek, egyetemisták, munkások és köztisztviselők.⁴⁴

Magyarok a francia Ellenállásban

Az 1940 nyarán a legtöbb esetben spontán szerveződő egyéni ellenállási akciók a vereség és a megszállás visszautasításából fakadtak. Ezek elsősorban arra korlátozódtak, hogy az érintett személyek nyomtatott formában valamilyen szélesebb társadalmi kör tudtára adják ellenérzéseiket. Ezek az egyéni kezdeményezések alakultak át a következő hónapok folyamán nagyobb csoportokká, amelyeket a történetírás ma ellenállási mozgalmakként és hálózatokként ismer.⁴⁵ A szerveződő mozgalmak többsége eleinte megelégedett az illegális lapkiadással és -terjesztéssel, az ősz folyamán azonban már kifejezetten katonai célokkal rendelkező csoportok is létrejöttek, amelyek stratégiai információkat gyűjtöttek és igyekeztek eljuttatni Angliába, hogy elősegítsék a németek elleni harc sikerét.⁴⁶ Azonban ezeknek az első próbálkozásoknak a társadalmi támogatottsága meglehetősen mérsékelt volt, mivel a francia társadalom az elszennvedett vereség sokkja, a megszállók hatékonysága és a

arra, hogy korábban milyen polgári foglalkozása volt. Lásd pl. Henger Józsefet, aki civilben fényképész volt, de az összesítésben ez nem szerepel, kizárólag személyi aktájában. SHD GR 16 P 289462. Fiche N° 50592.

⁴⁴ FCDG. Les Membres des Forces françaises libres (18 juin 1940 - 31 juillet 1943). Liste-FFL.

⁴⁵ A kialakult szakmai konszenzus szerint az ellenállási mozgalom olyan szervezet, amelynek elsődleges célja a lakosság rokonszenvének elnyerése és a lehető legszélesebb tömegek megszólítása a fenti elv szem előtt tartásával. A hálózat célja ugyanakkor egy konkrét katonai tevékenység kivitelezése, mint a hírszerzés, szabotázs, hadifoglyok megszöktetése, ellenséges terület felett lelőtt repülőgépek pilótáinak hazajuttatása. BROCHE-MURACCIOLE 2010, 1253. o.

⁴⁶ WIEVIORKA 2013, 71-82. o.

Pétain marsall jelentette vonzerő okán egyelőre várakozó álláspontra helyezkedett.⁴⁷ Ebből kifolyólag a lakosság döntő többsége a szerveződő belső ellenállással szemben legjobb esetben közömbös, gyakran azonban kifejezetten ellenséges volt.⁴⁸ Ez komolyan kihatott az ellenállás létszámára is, amely 1940 végén még csupán néhány ezer főt számlált egymástól elszigetelt kis csoportokban Franciaország különböző pontjain. Ezeknek a száma ebben az időszakban mintegy 120 hálózatra tehető, klasszikus mozgalmakról ekkor még nem lehet beszélni a megfelelő létszám és szervezettség hiányában.⁴⁹

Mint azt korábban említettük, a franciaországi magyar diaszpóra döntő többségét munkások alkották, akik esetében gyakran már kivándorlásuk motivációja is politikai jellegű volt, ugyanakkor társadalmi helyzetüknél fogva a baloldali ideológiákhoz kötődtek.⁵⁰ Ennek fényében nem meglepő, hogy a magyar szakszervezeti vezetők már 1940 júliusában úgy döntöttek, hogy a rendelkezésükre álló eszközökkel a lehető legtöbb magyar munkást mozgósítva részt vesznek a megszállók elleni küzdelemben.⁵¹ Kezdetben e földalatti tevékenység – összhangban a többi francia ellenálló csoport ekkori általános helyzetével – szigorúan fegyvertelen akciókra korlátozódott. Elsősorban saját folyóiratok megszerkesztése, kinyomtatása és terjesztése volt a cél, amelynek segítségével a lakosságot igyekeztek megnyerni az Ellenállás ügyének.⁵² A magyar ellenállók ezzel párhuzamosan magyar és német nyelvtudásukra alapozva komoly propagandatevékenységet folytattak a megszálló német hadsereg katonáinak körében, amely esetenként látványos sikert hozott, amikor több katona is a dezertálást választotta a szolgálat folytatása helyett.⁵³

⁴⁷ MARCOT 2006, 3-4. o.

⁴⁸ MURACCIOLE 2002, 337-341. o.

⁴⁹ MONTAGNON 2009, 323-324. o.

⁵⁰ GODÓ 1980, 19. o.

⁵¹ SCHKOLNYK-GLANGEAUD 1990, 30. o.

⁵² GODÓ 1980, 20-21. o.

⁵³ FILYÓ 1986, 56-58. o.

1943. május 27-én Jean Moulin erőfeszítéseinek köszönhetően létrejött az Ellenállás Nemzeti Tanácsa, vagyis az egyesült francia Ellenállás vezető testülete, amelyben a korábban önállóan tevékenykedő legfontosabb ellenállási mozgalmak mind részt vettek.⁵⁴ Ez komoly lökést adott a magyar ellenállóknak is, akik a nyár folyamán létrehozták a Magyar Függetlenségi Mozgalmat (*Mouvement pour l'indépendance hongrois*), amelynek célja az összes olyan magyar egy szervezetbe tömörítése volt, akik Franciaország felszabadításáért küzdöttek. A mozgalom sikerességét jól jellemzi, hogy 1943 júniusa és 1944 azonos hónapja között 70 csoportot hoztak létre, aktív tagjainak száma pedig ezer fő körül mozgott.⁵⁵

A jelenleg rendelkezésre álló adatok alapján a szervezet 97 tagja vett részt rendszeresen a megszállók elleni fegyveres akciókban, amelyek közül a legjelentősebb a francia főváros felszabadításában való közreműködés volt 1944 augusztusában.⁵⁶ Ezért a részvételért azonban magas árat kellett fizetniük, mivel a harcok során 112 magyar vesztette életét, akiknek nevét egy 1948. május 6-án felavatott emléktábla őrizte a párizsi Magyar Házban.⁵⁷ Az ország fokozatos felszabadításának idején a MFM vezetőségében felmerült, hogy a háborús erőfeszítéseket egy reguláris alakulat felállításával is támogatni kellene. Ennek az elképzelésnek a jegyében hozták létre 1944 októberében a Petőfi századot Marschall László és Palotás Imre vezetése alatt, amelyet a francia hadvezetőség az egyik ellenállókból frissen felállított ezred (melynek száma még bizonytalan: 1., 22., esetleg 51.) harmadik zászlóaljához csatolt. Fennállása során a magyar katonai alakulat a hátszágban gondoskodott stratégiai fontos objektumok védelméről, első vonalban bevetésre nem került, végül pedig 1945 őszén leszerelték a többi hasonló különítménnyel együtt.⁵⁸

⁵⁴ AN 72 AJ 233. Texte sur Jean Moulin rédigé par Daniel Cordier, 7. o.

⁵⁵ PÉCSI 1968, 257-258. o.

⁵⁶ FILYÓ 1986, 61-66. o.

⁵⁷ GODÓ 1980, 25. o.

⁵⁸ PÉCSI 1968, 270-271. o.

Összességében megállapítható, hogy a magyar irányítás alatt álló hozzájárulás a francia Ellenállás küzdelmeihez viszonylag jelentős, ezen felül további alapos kutatást igényel a nem központi irányítás alatt megvalósuló magyar részvétel vizsgálata is,⁵⁹ amely számszerűleg feltehetően kisebb, de ugyanakkor rendkívül szerteágazó módon számos különböző mozgalmat érintett.

Francia hadifoglyok Magyarországon

A második világháború éve alatt Magyarország – bár nem erről a tevékenységéről a legismertebb – számos menekülőt befogadott. Ezek közül a legnagyobb mértékben kutatott a lengyel menekültek többtíz ezres tömege, akik 1939 őszén érkeztek hazánkba. Az már kevésbé köztudott, hogy a második legnépesebb csoportot a franciák alkották.⁶⁰ A németországi hadifogoly- és munkatáborokból a korábban hadifogságba esett franciák első csoportjai 1940 végén érkeztek Magyarországra, ahol a magyar hatóságok – mivel a két ország között nem állt fenn hadiállapot – internálták őket.⁶¹ Az ideérkező franciákkal kifejezetten jól bántak, kényelmes körülmények között szállásolták el őket (eleinte gyakran magánszállásokon), a francia nagykövetségtől pedig fejenként havi 300 pengős támogatást kaptak, ami nagy pénzügyi szabadságot biztosított számukra.⁶² A vonzó viszonyoknak gyorsan híre ment, aminek következtében egyre több francia hadifogoly igyekezett eljutni Magyarországra a németországi táborokból, így az internált francia állampolgárok száma gyorsan nőtt, 1944-re megközelítette az 1.000 főt.⁶³

⁵⁹ Lásd például a mohácsi születésű Lucien Ladislas Polya által irányított Polya OSS ellenálló csoportot. SHD GR 16 P 300565.

⁶⁰ LAGZI 2015, 323. o.

⁶¹ ROOS 1984, 99. o.

⁶² LAGZI 1975, 169. o.

⁶³ CSERNUS 2015, 124. o.

Kezdetben a komáromi vár Monostor-erődjében,⁶⁴ majd a Heves megyei selypi lengyel menekülttáborban elhelyezett franciákat – egyre növekvő létszámuk miatt – 1942 októberében Balatonboglárra irányították át, ahol számukra külön internálótábort hoztak létre.⁶⁵ Sokan közülük élvezték a német fogság után váratlanul kényelmes körülményeket és kiváráásra rendezkedtek be, mások azonban folytatni kívánták a németek elleni harcot, ezért keresték a lehetőséget, hogy elhagyják Magyarországot és újra fegyvert foghassanak a szövetségesek oldalán. A rendelkezésükre bocsátott anyagi eszközöket és viszonylag nagy mozgási szabadságot – az internálótábort bármikor elhagyhatták – kihasználva egyesek Romániába, mások pedig nagyobb számban Jugoszláviába szöktek. Céljuk az volt, hogy ezeken az országokon átutazva csatlakozzanak a Szabad Francia Erőkhöz és újból katonaként szolgálhassanak. Az előbbi útvonal kapcsán az jelentett problémát, hogy a bolgár kormány az országa területére lépő franciákat letartóztatta és átadta a német hatóságoknak, dél felé pedig át kellett kelni a Dráván, ami szintén nagy kihívást jelentett. Ennek ellenére számos francia megpróbálkozott ezzel az iránnyal, aminek eredményeként egyesek eljutottak a szövetségesekhez, mások pedig a helyi partizáncsoportokhoz csatlakoztak.⁶⁶

A magyar fél részéről a jó bánásmódot az a megfontolás indokolta, hogy a kormányzat az angolszász hatalmakkal fennálló hadiállapot ellenére igyekezett jó kapcsolatot fenntartani valamelyik nyugati országgal, amely az esetleges fegyverszüneti tárgyalások során előnyére válhat Magyarországnak, amihez a franciák befogadása kifejezetten jó eszköznek tűnt. Érdekes módon a német hatóságok – némi formális tiltakozáson kívül – nem feszegették a kérdést, mivel néhány szökött hadifogoly kedvéért nem kívánták aláásni a katonai és gazdasági együttműködést a magyar kormánnyal.⁶⁷ Ez a helyzet azonban

⁶⁴ ROOS 1984, 98. o.

⁶⁵ LAGZI 1980, 401. o.

⁶⁶ LANNURIEN 1985, 74-75. o.

⁶⁷ LAGZI 1975, 168. o.

megváltozott Magyarország 1944. március 19-i megszállásával, amikor a német hatóságok az itt tartózkodó francia internáltak egy részét (körülbelül 100 főt) letartóztatták és visszairányították németországi hadifogolytáborokba. Ez a fellépés heves reakciót váltott ki a magyar kormány részéről, amely szuverenitására hivatkozva megtiltotta a hasonló akciókat, amelyekre ilyen léptékben nem is került sor a továbbiakban.⁶⁸ Ugyanakkor az itt élő franciák számára ez komoly jelzés volt arról, hogy korábbi kiváltságos helyzetük véget ért, ezért 1944 folyamán sokan próbálták meg elhagyni az országot. Egyesek jugoszláv, mások szovjet partizánokhoz csatlakoztak Jugoszláviában, illetve a Déli-Kárpátokban és hajtottak végre kisebb akciókat a német hadsereg ellen.⁶⁹ A legnagyobb jelentőségű a Georges de Lannurien vezetése alatt álló francia század volt (Foch zászlóaljnak is nevezték), amely a szlovák nemzeti felkelés harcaiban vett részt 1944 nyarán és őszén, amiért mind az ad hoc alakulat, mind parancsnoka francia katonai kitüntetésben részesült 1945-ben.⁷⁰

A Magyarországon maradtak ezt követően próbálták eltűnni a német hatóságok elől és kivárni a háború végét, ami többségüknek sikerült is a német megszállás alatt, majd az azt követő szovjet felszabadítás rendkívül zűrzavaros időszakában. Hosszas egyeztetések után 1945 februárjában a szovjet hatóságok közreműködésével a franciákat – köztük a Szlovákiában harcolók egy részét – egy Turán felállított táborba gyűjtötték össze, ahonnan végül 1945 májusában Odessza és Nápoly érintésével tengeri úton térhettek vissza Franciaországba.⁷¹

⁶⁸ ROOS 1984, 103. o.

⁶⁹ LAGZI 1980, 426-427. o.

⁷⁰ SHD GR 13 P 96. Groupe de combattants français en Slovaquie; HALAJ – MONCOL – STANISLAV 2003, 145. o.

⁷¹ ROOS 1984, 106-109. o.

A német fegyveres erők francia tagjai és Magyarország

Kevésbé ismert tény, hogy a második világhégés során különböző okokból több tízezer francia állampolgár döntött úgy, hogy csatlakozik a német fegyveres erők valamelyik alakulatához. Ennek részletes bemutatására ezen tanulmány keretei között nem nyílik lehetőség,⁷² azonban érdemes röviden ismertetni azokat az epizódokat, amikor ezen alakulatok Magyarországon, illetve magyar katonai alakulatokkal közösen kerültek bevetésre a háború alatt.

A Francia Antibolsevik Légiót 1941 júliusában hozták létre a párizsi kollaboráns pártok a német és francia politikai vezetés – némiképp vonakodó – jóváhagyásával.⁷³ A kezdetben mintegy 2.300 főt számláló egységet a német hadsereg 638. gyalogezredeként vették nyilvántartásba az ősz folyamán,⁷⁴ majd novemberben bevetették a Moszkva elleni offenzívában. Az itt nyújtott teljesítmény azonban kiábrándító volt a német hadvezetés számára, ezért a francia egységet újjászervezés és kiegészítő kiképzés után a szovjet hátszágban vetették be megszálló alakulatként.⁷⁵ Ennek a szolgálatnak a során számos alkalommal kerültek kapcsolatba hasonló küldetéssel rendelkező magyar katonai kötelékekkel. Erre elsőként 1942 nyarán és őszén került sor, amikor a Közép Hadseregcsoport irányítása alatt álló összes bevethető megszálló egységet bevonták a brjanszki térség partizánmentesítését célzó összehangolt hadműveletekbe.⁷⁶ Az I. és III. francia zászlóalj mellett a 2. páncélos-hadsereg kötelékébe tartozó 102. és 108. magyar megszálló hadosztályok is részt vettek ezekben az akciókban. Bár a francia és a magyar alakulatok az iratanyagok tanúsága szerint nem kerültek közvetlen kapcsolatba, közösen – és sikertelenül – pró-

⁷² Ezzel kapcsolatban lásd bővebben BENE 2012.

⁷³ BAMA N 756/201. 8. Französische SS-Freiwilligen Sturm-Brigade, 1. o.

⁷⁴ AN 72 AJ 258, 232 14. Soldats français sous uniformes allemands, 1941-1945, 3. o.

⁷⁵ BAMA RH 26-221/43b. Bericht, 1942. június 27.

⁷⁶ BAMA N 756/201. 8. Französische SS-Freiwilligen Sturm-Brigade, 4. o.

bálták a brjanszki erdőt délről és nyugatról biztosítva felszámolni a térségben működő nagyszámú és aktív partizáncsoportokat.⁷⁷

Ezt követően 1943 márciusában a III. zászlóaljat áthelyezték a 2. német páncélos-hadsereg parancsnoksága alá, amely az egységet a Gyeszna-folyó nyugati partjára rendelte, ahol védelmi állásokat kellett elfoglalniuk az előretörő szovjet reguláris és irreguláris alakulatokkal szemben.⁷⁸ Az új helyszínen a védelmet közösen kellett biztosítaniuk a 102. magyar könnyűhadosztállyal,⁷⁹ amelyet május elején nagy erejű ellenséges támadás ért. Ezt csak egész éjszakán át tartó harcok árán sikerült visszaszorítani.⁸⁰ Ezt követően az alakulatok közreműködtek a május 16. és június 6. között lezajlott Cigánybáró-hadműveletben, amelynek eredményei (1.584 megölt, 1.568 foglyul ejtett partizán, 869 átállt partizán, valamint 15.812 kitelepített lakos) lehetővé tették az utánpótlás átmeneti akadálymentes szállítást és ezzel a német Citadella támadó hadművelet megindítását Kurszk térségében.⁸¹

1943-1944 fordulóján az immár három zászlóaljjal rendelkező francia ezred Fehéroroszországban tevékenykedett erős partizáncsoportok ellen. Ennek során együttműködött az 1. könnyű- és az 5. tartalékhadosztályokkal, amelyek a francia alakulattól délre foglaltak el állásokat.⁸² A hadműveletek során a motiváltabb és aszimmetrikus hadviselésben járatosabb francia katonák számos helyi jellegű sikert értek el, amelynek eredményeképp a francia egység parancsnoka, Edgar Puaud ezredest dandártábornokká nevezték ki és kitüntették a Becsületrend parancsnoki fokozatával.⁸³

⁷⁷ UNGVÁRY 2015, 303-311. o.

⁷⁸ BAMA RS 3-33/4. Fotoalbum zum Textband "Die Geschichte der 33. Waffen-Grenadier-Division der SS Charlemagne", 104-106. kép.

⁷⁹ RUSCO 1998, 75. o.

⁸⁰ LEFÈVRE – MABIRE 2003, 107-108. o.

⁸¹ UNGVÁRY 2015, 337-338. o.

⁸² IHTP 72 AJ 258, 232. Dossier N° 14.

⁸³ BAMA RS 3-33/3. Dokumentation über die Beteiligung französischer Freiwilliger auf deutscher Seite im Weltkrieg 1939-1945, 99.

Egy másik epizód a Waffen-SS-hez kötődik. 1944 nyarán a kiképzését részben befejező francia Waffen-SS dandár egyik zászlóalját Galíciába irányították, hogy közreműködjön a nagy nyári szovjet offenzíva visszaverésében.⁸⁴ A francia különítményt az August Wilhelm Trabant tábormok (*Oberführer*) parancsoksága alatt álló 18. SS Horst Wessel páncélgránátos hadosztályhoz csatolták, amelyet a korábbi 1. gépkocsizó SS-nyalogsdandár átalakításával állították fel 1944 tavaszán és nyarán, legénységi állományának döntő többségét pedig magyarországi népi németek (vagyis magyar állampolgárok) alkották, akik legnagyobb számban a Bácskából kerültek besorozásra, majd az új hadosztály kötelékébe irányították őket.⁸⁵ Az augusztusi műveletek során – amelyek ismertetésétől itt terjedelmi okokból eltekintünk⁸⁶ – a tűzkeresztségen áteső 1.000 fős francia alakulat létszámának 80 %-kát elveszítette.⁸⁷

A harmadik, a többenél – ha lehet – még kevésbé ismert együtműködésre 1945 tavaszán került sor Magyarországon. Az NSKK (*Nationalsozialistisches Kraftfahrkorps*)⁸⁸ sorain belül 1942 folyamán felállított francia egység, a 4. ezred 1943 elejére került bevethető állapotba.⁸⁹ Ezt követően a Szovjetunióban, Olaszországban és Dániában teljesített szolgálatot, mielőtt 1945 kora tavaszán Magyarországra irányították.⁹⁰ A szövetséges légibombázások okozta közlekedési problémák miatt az alakulatnak csupán az egyik fele (hózzávetőlegesen két század) jutott el Magyarországra, amelyet a Balaton északi partján páncéltörő harccsoportként vetettek be az előretörő szovjet páncélosok ellen – kevés sikerrel.⁹¹ A túlélők ezt követően Ausztriába vonul-

⁸⁴ BAYLE 2008, 97. o.

⁸⁵ TIEKE – REBSTOCK 2000, 16-29. o.

⁸⁶ Ezzel kapcsolatban bővebben lásd BENE 2011.

⁸⁷ BAMA N 756/201. 8. Französische SS-Freiwilligen Sturm-Brigade, 15. o.

⁸⁸ Nemzetiszocialista Motoros Szállítóhadtest.

⁸⁹ BAMA RS 3-33/3. Dokumentation über die Beteiligung französischer Freiwilliger auf deutscher Seite im Weltkrieg 1939-1945, 58. o.

⁹⁰ MOUNINE 1995, 10. o.

⁹¹ FORBES 2005, 234. o.

tak vissza, ahol rövid idővel később értesültek a háború befejezéséről, ezért vagy megadták magukat a szövetséges csapatoknak, vagy kisebb csoportokban nyugatnak indultak, hogy hazatérjenek.⁹²

Minden bizonnyal a fentiekén kívül is sor került hasonló együttműködésekre német egyenruhát viselő franciák és magyar (német) egyenruhát viselő magyarok között, de ezek megismeréséhez további alapos kutatások szükségesek mind a magyar, mind a külföldi (francia és német) levéltárakban.

Összefoglalás

Jelen tanulmány nem adhatott minden részletre kiterjedő, alapos összefoglalást a második világháború alatti francia-magyar kapcsolatokról, valószínűleg sikerült bemutatnia azokat a fontosabb megközelítési pontokat, amelyek mentén vizsgálni érdemes a történelemnek ezt az ezidáig kevésbé ismert fejezetét. Ez azért is kiemelkedően fontos, mert jól bizonyítja, hogy viszonylagos ismeretlenségük ellenére ezek a kapcsolatok léteztek és méltán tartanak igényt komolyabb figyelemre.

Természetesen a kapcsolatok jobb megismeréshez még kiterjedt kutatómunka szükséges, de ennek sikeres lezárulta után a francia és a magyar történelem előreláthatólag egy érdekes és hiánypótló fejezettel fog gazdagodni, amely remélhetőleg hozzájárul a két ország közti kapcsolatok elmélyítéséhez.

Felhasznált irodalom

Levéltári források:

Archives nationales:

72 AJ Comité d'histoire de la Seconde Guerre mondiale.

⁹² BAMA RS 3-33/3. Dokumentation über die Beteiligung französischer Freiwilliger auf deutscher Seite im Weltkrieg 1939-1945, 58. o.

233. Représentation du général De Gaulle en France – Jean Moulin.

238. Généralités.

258, 232 14. Soldats français sous uniformes allemands, 1941-1945.

Bundesarchiv-Militärarchiv:

N 756/201. Infanterie-Regiment 638, Französische Legion (LVF), Französische SS-Freiwilligen-Sturmbrigade und Waffen-Grenadier-Brigade der SS "Charlemagne".

RH 26-221. 221. Sicherungs-Division.

RS 3-33. 33. Waffen-Grenadier-Division der SS "Charlemagne" (franz. Nr. 1).

Fondation Charles de Gaulle:

Les Membres des Forces françaises libres (18 juin 1940 - 31 juillet 1943). Liste-FFL.

Mémorial de la Shoah:

Union des engagés volontaires, anciens combattants juifs, leurs enfants et amis. MDLX-1 – MDLX-18. Listes nominatives des volontaires étrangers engagés à servir la France entre le 1er septembre 1939 et le 25 juin 1940.

Service historique de la Défense:

GR 13 P 96. Groupe de combattants français en Slovaquie.

GR 16 P. Dossiers individuels du bureau Résistance.

GR 16 P 289462. Henger, Joseph.

GR 16 P 300565. Polya, Lucien Ladislav.

GR 34 N 316. 11e régiment de la Légion étrangère.

GR 34 N 317. 12e régiment de la Légion étrangère.

Szakirodalom:

BAJOMI 1984 = BAJOMI Lázár Endre: Tramontana. Magyar önkéntesek Franciaország-ban. Budapest, Zrínyi, 1984.

BARTHA-KOVÁCS 2001 = BARTHA-KOVÁCS Katalin: Quelques aspects de l'apport de la réflexion picturale française sur la constitution de la pensée picturale en Hongrie. In: Mille ans de contacts. Relations franco-hongroises de l'an mil à nos jours. Szombathely, Département de Français de l'École Supérieure Dániel Berzsenyi, 2001. 171-183 o.

BARTHA-KOVÁCS 2004 = BARTHA-KOVÁCS Katalin: La manifestation de la notion de sublime dans les récits de voyage français et hongrois. In: Mille ans de contacts II, Szombathely, Département de Français de l'École Supérieure Dániel Berzsenyi, 2004. 183-194. o.

BAYLE 2008 = BAYLE, André: Des jeux olympiques à la Waffen SS. Paris, Editions du Lore, 2008.

BENE 2011 = BENE Krisztián: A Waffen-SS francia önkéntesei az 1944-es galíciai harcokban. In: Kutatási füzetek 2011/1. 53-75. o.

BENE 2012 = BENE Krisztián: La collaboration militaire française dans la Seconde Guerre mondiale. Talmont St. Hilaire, Éditions Codex, 2012.

BENE 2015 = BENE Krisztián: Les militaires français de l'armée allemande et la Hongrie pendant la Seconde Guerre mondiale. In: Dialogue 2015/1. 83-97. o.

BROCHE-MURACCIOLE 2010 = BROCHE, François - MURACCIOLE, Jean-François (szerk.): Dictionnaire de la France libre. Paris, Robert Laffont, 2010.

CHALINE 1995 = CHALINE, Emile: Les Forces navales françaises libres. In: Espoir, 1995/3. 71-83. o.

COMOR 2007 = COMOR, André-Paul: Le volontaire étranger dans l'armée française au cours des deux guerres mondiales. In: HEYRIÈS, Hubert - MURACCIOLE, Jean-François: Le soldat volontaire en Europe au XXe siècle. Montpellier, Presses universitaires de la Méditerranée, 2007. 19-35. o.

COMOR 2013 = COMOR, André-Paul (szerk.): La Légion étrangère. Histoire et dictionnaire. Paris, Robert Laffont, 2013.

CRÉMIEUX-BRILHAC 2013 = CRÉMIEUX-BRILHAC, Jean-Louis: La France Libre. De l'appel du 18 Juin à la Libération. Paris, Gallimard, 2013.

CSERNUS 2015 = CSERNUS Sándor: Francia hadifoglyok hétköznapi Magyarországon, 1940-1945. In: GYARMATI György - PIHURIK Judit: Háborús hétköznapiok hadszíntéren, háországban 1939-1945. Budapest - Pécs, Magyar Történelmi Társulat - Kronosz Kiadó - ÁBTL, 2015. 121-141. o.

- FILYÓ 1986 = FILYÓ Mihály: Magyarok az európai antifasiszta ellenállási mozgalmakban. Budapest, Móra, 1986.
- FORBES 2005 = FORBES, Robert: Pour l'Europe, les volontaires français de la Waffen-SS. Paris, Éditions de l'Aencre, 2005.
- GAMELIN 1946 = GAMELIN, Maurice: Servir. Les armées françaises de 1940. Paris, Plon, 1946.
- GODÓ 1980 = GODÓ Ágnes: Magyarok az európai népek antifasiszta harcában. Budapest, Zrínyi, 1980.
- HALAJ - MONCOL - STANISLAV 2003 = HALAJ, Dusan - MONCOL, Lubomir - STANISLAV, Ján: Francúzi v Slovenskom národnom povstaní. Banská Bystrica, Múzeum SNP, 2003.
- HOREL 2013 = HOREL, Catherine: La France et la Hongrie: affinités passées et présentes, de saint Martin à Nicolas Sarkozy. In: Revue historique des Armées 2013/1. 5-13. o.
- JANICAUD 2009 = JANICAUD, Benjamin: Les missions religieuses au sein de l'immigration hongroise en France (1927-1940). In: Cahiers de la Méditerranée 2009/1. 131-140. o.
- KOMJÁT-PÉCSI 1973 = KOMJÁT Irén - PÉCSI Anna: A szabadság vándorai. Magyar antifasiszták Franciaországban 1934-1944. Budapest, Kossuth, 1973.
- LAGZI 1975 = LAGZI István: Francia menekültek Magyarországon (Balatonbogláron) a második világháború idején (1942-1945). In: KANYAR József (szerk.): Somogy megye múltjából - Levéltári évkönyv 6. Kaposvár, Somogy Megyei Levéltár, 1975.
- LAGZI 1980 = LAGZI István: Militaires français réfugiés en Hongrie 1942-1945. In: Acta Historica, 1980/3-4. 395-429. o.
- LAGZI 2015 = LAGZI István: Lengyel katonák evakuációja Magyarországról 1939-1941. Budapest - Szeged - Varsó, METEM - Historia Ecclesiastica Hungarica Alapítvány, 2015.
- LAGZI 2016 = LAGZI István: Francia menekültek Magyarországon 1940-1945. Dokumentumok, Szeged, JATEPress, 2016.
- LANNURIEN 1985 = LANNURIEN (de), Georges: Une action de guerre mal connue: les combattants français en Slovaquie (avril 1944-février 1945). In: Revue historique des Armées 1984/1. 71-103. o.

- LEFÈVRE - MABIRE 2003 = LEFÈVRE, Éric - MABIRE, Jean: Sur les pistes de la Russie centrale 1943. Paris, Jacques Grancher, 2003.
- MAHUAULT 2013 = MAHUAULT, Jean-Paul: Engagés volontaires à la Légion étrangère pour la durée de la guerre (E.V.D.G.) 1870-71, 1914-18, 1939-45. Paris, Grancher, 2013.
- MARCOT 2006 = MARCOT, François (szerk.): Dictionnaire historique de la Résistance. Paris, Robert Laffont, 2006.
- MONTAGNON 1999 = MONTAGNON, Pierre: La Légion étrangère de 1831 à nos jours. Paris, Pygmalion, 1999.
- MONTAGNON 2009 = MONTAGNON, Pierre: La France dans la guerre de 39-45. Paris, Pygmalion, 2009.
- MOUNINE 1995 = MOUNINE, Henri: Le bataillon français du N.S.K.K. In: 39-45 Magazine, 1995/6. 5-11. o.
- MURACCIOLE 2002 = MURACCIOLE, Jean-François: La France pendant la Seconde Guerre mondiale. Paris, Librairie Générale Française, 2002.
- MURACCIOLE 2009 = MURACCIOLE, Jean-François: Les Français libre. L'autre Résistance. Paris, Tallandier, 2009.
- MÜLLER 2005 = MÜLLER Viktória: Betekintés az 1940-1944 közötti francia-magyar kapcsolatok történetébe. In: Kutatási füzetek 2005/1. 268-282. o.
- PÉCSI 1968 = PÉCSI Anna: Magyar antifasiszták a francia és a belga ellenállási mozgalomban. In: GAZSI József - PINTÉR István (szerk.): Fegyverrel a fasiszmus ellen. Budapest, Zrínyi, 1968. 48-75. o.
- PÉCSI 1980 = PÉCSI Anna: Magyar ellenállók és partizánok Franciaország és Belgium antifasiszta küzdelmeiben. In: DOMBRÁDY Gábor - NAGY Lóránt (szerk.): Fegyverrel a házáért. Budapest, Zrínyi, 1980. 247-276. o.
- PORCH 1994 = PORCH, Douglas: La Légion étrangère 1831-1962. Paris, Fayard, 1994.
- ROMSICS 1989 = ROMSICS Ignác: Francia-magyar kulturális kapcsolatok és a párizsi Magyar Intézet a két világháború között. In: JUHÁSZ Gy. - KIS Gy. Cs. (szerk.): Magyarságtudat, a Magyarságtudat Intézet évkönyve. Budapest, Magyarságtudat Intézet, 1989. 193-204. o.

ROOS 1984 = ROOS, René: Evadé en Hongrie (1943-1945). In: Revue historique des Armées 1984/3. 96-109. o.

RUSCO 1998 = RUSCO, Pierre: Stoï! 40 mois de combats sur le front russe. Paris, Jacques Grancher, 1998.

SCHKOLNYK-GLANGEAUD 1990 = SCHKOLNYK-GLANGEAUD, Claude: Les échanges culturels dans les milieux sympathisants communistes hongrois en France de 1936 à 1946. In: Cahiers d'études hongroises 1990/1. 27-33. o.

TIEKE - REBSTOCK 2000 = TIEKE, Wilhelm - REBSTOCK, Friedrich: ...im letzten Aufgebot. Die Geschichte der 18. SS-Freiwilligen-Panzergranadier-Division Horst Wessel. Coburg, Nation Europa Verlags, 2000.

UEVACJ-EA 1955 = UEVACJ-EA (Union des engagés volontaires, anciens combattants juifs, leurs enfants et amis): Au service de la France. Paris, UEVACJ-EA, 1955.

UNGVÁRY 2015 = UNGVÁRY Krisztián: Magyar megszálló csapatok a Szovjetunióban, 1941-1944. Budapest, Osiris, 2015.

WIEVIORKA 2013 = WIEVIORKA, Olivier: Histoire de la Résistance 1940-1945. Paris, Perrin, 2013.

Summary:

Introduction to the History of French-Hungarian military Relationships during the Second World War

During the Second World War, France and Hungary were the members of opposite political camps, but they weren't in war against each other. Paradoxically at the same time there was several military relationships between the two countries. Hungarian volunteers living in France have served in the French Army in 1939-1940. Later when the Internal and External Resistance have gathered the people who wanted to continue the fight against the Axis' forces in France and on the other theatres of operations around the world, lots of Hungarians were in the ranks of these organizations. At the same time French prisoners of war escaped from Germany were hosted in Hungary and they had a very good relation with the local population. Finally,

some French units of the German army and Hungarian military units struggled together against the Soviet partisans on the Eastern Front. This study tries to explain the main characteristics of this forgotten chapter of French-Hungarian history.

Key words: Second World War, France, Hungary, relationships, Resistance.